

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

האשה
החשובה ורופת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הר"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חתם סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5773333

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

גליון מס' 537

מסכת בבא בתרא ט"ז-כ"ב

בס"ד, י"ז אלול תשס"ט

השבוע בגליון

- ♦ בית ספר לבנות בימינו, דינו כתלמוד תורה
- ♦ בדיחותיהם של קצבי בית המטבחים
- ♦ אדם בעל עצבים הגישים, רשאי לדרוש משכניו לכל יזיוו כיסאות?
- ♦ עישון סיגריות במקומות ציבוריים
- ♦ "חזקה" על עישון בבית מדרש

♦ קיום מצוות ברוב עם בדירה פרטית

- ♦ סעודת הבראה משל אחרים בלבד - גם כוס קפה?
- ♦ מדוע אבל אינו רשאי לאכול בסעודת הבראה מאכלים משלג?
- ♦ מותר לפתוח תלמוד תורה מעל דירתך?
- ♦ גם מי שאין לו בנים קטנים, חייב להשתתף בהוצאות ה"תלמוד תורה"
- ♦ האם מן התורה חייב אדם לשכור מלמד לבנו?

דף טז/ב ועשה יעקב אבינו תבטיל של עדשים

סעודת הבראה משל אחרים בלבד - גם כוס קפה?

גמרתנו מספרת שאת נזיד העדשים שתמורתו קנה יעקב אבינו את הבכורה מעשו אחיו, הכין יעקב ליצחק אביו, כדי לנחמו על פטירת אברהם אבינו. האחרונים מבארים כי את העדשים הללו הביא יעקב ליצחק אביו כסעודת הבראה הניתנת לאבל בשובו מן הלוויה. הלומד גמרא זו אינו מעלה על דעתו כי פוסקים שלמדו גם הם גמרא זו, הסיקו ממנה הלכות נכבדות בדיני סעודת הבראה של אבילות, כלהלן.

במסכת מועד קטן (כז/ב) מבואר, שבסעודתו הראשונה לאחר הלוויה אין האבל רשאי לאכול לחם משל עצמו, אלא ממה שיביאו לו אחרים, וכן נפסק להלכה ("שולחן ערוך", יו"ד, סימן שע"ח, סעיף א'). נחלקו אחרונים אם לחם בלבד נאסר על האבל לאכול משל עצמו, או שמא חז"ל אסרו עליו לאכול כל דבר מאכל ששייך לו. בעל "חכמת שלמה" וה"ערוך השולחן" (יו"ד, שע"ח) סוברים, כי מדברי הגמרא האוסרת על אבל לאכול לחם משלו, מוכח שדברי מאכל אחרים אינם נכללים בתקנה זו. אולם בעל "שבט יהודה" (סימן שע"ח) והחיד"א ("יפה ללב" ח"ח, סימן שע"ח) כתבו, שאבל אינו רשאי לאכול כל דבר מאכל משלו, וכן נפסק להלכה ב"קיצור שולחן ערוך", שאפילו כוס קפה אסור לאבל לשתות משל עצמו.

מדוע אבל אינו רשאי לאכול בסעודת הבראה מאכלים משלו? בספר "דברי סופרים" (פרק כ"ה, אות כ"ג) מביא, כי מחלוקתם תלויה בטעם תקנת חז"ל שאבל לא יאכל סעודת הבראה משל עצמו כי אם משל אחרים, ושני טעמים אנו מוצאים לדין זה. הראשון שכתב (הביאו "בית יוסף" יו"ד סימן שם), כי מרוב צערו, האבל שואל את נפשו למות מצער ואינו דואג לעצמו. לפיכך תקנו חז"ל שאסור לו לאכול לחם משל עצמו, ועל ידי כך הסובבים אותו יאלצו להגיש לפניו סעודה, לנחמו ולהחיות את נפשו (ש"ת "אגרות משה", יו"ד, חלק ב', סימן קס"ח). לעומת זאת, לדעת בעל "שבט יהודה" חז"ל ביקשו למנוע מהאבל לסעוד לשובע, כדי שיתאבל על מתו, ולפיכך תקנו שלא יאכל מאכלים משל עצמו, כי אם משל אחרים ואז לא יאכל הרבה כי אם את אשר יביאו לו בלבד.

מעתה, מובן היטב מדוע פסק בעל "שבט יהודה" שאבל אינו רשאי לאכול מאומה משל עצמו, שהרי לדעתו, תקנה זו באה למנוע ממנו לאכול לשובע ולהשכיח על ידי כך את צערו על אבלו הגדול.

האחרונים ("דברי סופרים" שם, אות כ"ז) הוכיחו מלשון הטור (יו"ד, שם), שכתב כלשון סוגייתנו, שהסעודה מוגשת לאבל "כדי לנחמו". הרי לנו, שסעודת הבראה מוגשת לאבל כדי לעודדו, ולא כדי למנוע מאכילה מרובה. נידון זה, אינו היחיד אשר לגביו הוכיחו הפוסקים מסוגייתנו, כלהלן.

דבר העורך

מסירות נפש של נשים צדקניות ללימוד התורה

לקח נפלא ביותר, על אודות כוחות הנפש הטבעיים שנשמת היהודי, ניתן ללמוד מן המעשה הבא שאירע עם הרבנית מנדבורנה ע"ה, וסופר על ידי יהודים מן העיר סערט שברומניה שהיו עדים לו.

הרבנית הצדקת מרת סימה רייזל רונבויס ע"ה, אשת חבר של כ"ק האדמו"ר מנדבורנה זצ"ל, נפטרה לפני שנים אחדות בגיל 96. מסירותה לבעלה תוך כדי מאמץ עילאי שיוכל לשבת על התורה ועל העבודה, מן המפורסמות היא. ניצולי השואה, ילידי העיר סערט שברומניה, לא ישכחו לעולם את המחזה שנגלה לעיניהם בעת שהנאצים ימח שמם ריכזו את כל יהודי העיר לאולם עירוני גדול.

אין צורך לתאר את הפחד ואת האימה שניבטו מעיני האנשים האומללים. האולם הענק המה בכיות תינוקות, צוחות של אנשים מפוחדים וצעקות וקולות של הנאצים ימ"ש. הנאצים ימ"ש הזרימו כל העת קבוצות נוספות של יהודים לתוך האולם. באחת הקבוצות הובל גם כ"ק האדמו"ר מנדבורנה זצ"ל, רבי חיים מרדכי זצ"ל, עם הרבנית ע"ה. מיד עם כניסתם לאולם, הניחה הרבנית את מזוודתה על הקרקע, ואמרה לרבי: "אני דואגת לכל העניינים. מבחינתי אתה יכול לשבת על המזוודה וללמוד". ואכן, תוך זמן קצר, ישב רבי חיים מרדכי זצ"ל על המזוודה המרופטת ושקע בגמרא שעל ברכיו!

לא פלא, איופא, כי כעבור שנים מספר עמדה הרבנית בגבורה בניסיון קשה ומר, שאלולי תעצמות הנפש הכבירות שבהן ניחונה, והערצתה המוחלטת לעבודת הקודש של בעלה, ספק אם היתה עומדת בו.

מעשה שהיה, כך היה. לאחר המלחמה, בשנת תש"ז, ביקשו האדמו"ר והרבנית לעלות לארץ ישראל.

אישורי העליה התעכבו מחמת סחבת ביוקרנית של השלטונות, ולפיכך, ביקש בנם ר' אייזיקל לעלות לפניו לארץ ישראל באוניית מעפילים. כאשר התקרבה האנייה לחוף ימה של חיפה, היא התגלתה על ידי הבריטים שכהרגלם כפו על קברניט האנייה לשוב ולהפליג לקפריסין, שם היו עצורים יהודים רבים שביצעו עליה בלתי לגלית.

על החוף עמד חייל אנגלי, אנטישמי כחבריו, וירה יריות אחדות לעבר סיפון האנייה. סתם כך, ללא כל סיבה. דם היהודים הפקר היה בעיני אומות העולם מאז ומעולם.

◀

לעילוי נשמת

הר"ד אליהו אלעזר ז"ל

ב"ר יוסף ברוך חיים ז"ל נלב"ע כ"א באלול תשנ"ט

תנצב"ה

הונצח ע"י התנוי שיחיו

לעילוי נשמת

מרת איטה רבקה סקורניק ע"ה

ב"ר יעקב ז"ל נלב"ע כ"ב באלול תשל"ט

תנצב"ה

הונצחה ע"י ידידנו פרופ' הר"ר יהודה גבריאל סקורניק ומשפ' שיחיו - ת"א

כתב הרא"ש (מועד קטן, פרק ג', סימן פ"ד), שבעל אינו רשאי להגיש לאשתו סעודת הבראה, משני טעמים: **א.** מאחר שהוא חייב במזונותיה, היא קונה את דברי המאכל שהוא מגיש לה, ושוב אין הם נחשבים כמאכלים של אחרים, כי אם שלה. **ב.** היא אוכלת עמו תדיר, ואין זה נראה כלחם של אחרים.

כאשר נבוא לדון אם בן שסמוך על שולחן אביו רשאי להגיש לפניו סעודת הבראה מדברי מאכל השייכים לבן, נמצא, כי ההכרעה בנדון זה תלויה בשני הטעמים הנזכרים. שכן, לפי הטעם הראשון הבן רשאי לנהוג כן, משום שהמאכלים אינם של אביו. אולם, לפי הטעם השני שמשום מראית העין אסור לבעל להגיש סעודת הבראה לאשתו, גם הבן רשאי לנהוג כן, שהרי כל הרואה את הבן שסמוך על שולחן אביו מגיש לו מאכלים, סבור ובטוח הוא כי משל אביו הם.

גם לגבי נידון זה הוכיחו האחרונים מסוגייתנו, כי טעמו הראשון בלבד של הרא"ש הוא שתקף להלכה. שהרי בגמרתנו מסופר שיעקב אבינו, שהיה סמוך על שולחן אביו, הגיש לו עדשים, ולדברי האחרונים, כאמור, אותם עדשים נועדו לסעודת הבראה של יצחק אבינו ("רוח חיים", להגר"ח פלאגי, סימן שע"ח).

דף כא/א זכור אותו האיש לטוב ויהושע בן גמלא שמו

מותר לפתוח תלמוד תורה מעל דירתך!

בסוגייתנו מבואר, שלמרות ההגבלות וההלכות הקובעות את אופן השימוש בדירה, שאין להשתמש בה שימוש המזיק לשכנים כגון לפתוח בה חנות, בית עסק, או כל דבר מה שעלול לגרום טרדה ורעש לשכנים, מני תיקן יהושע בן גמלא לפתוח תלמודי תורה בכל עיר ופלך, כדי שלא תשתכח תורה מישראל, רשאי אדם לפתוח תלמוד תורה בביתו, ואין ביד השכנים אפשרות למחות בידו על הרעש שגורמים ילדי החמד. בחלקו הראשון של מאמר זה נעסוק בתקנתו של יהושע בן גמלא, ובחלקו השני נתייחס לדעות הפוסקים לגבי שימוש בדירה הנמצאת בבניין משותף, לצרכי מצווה הגורמים לרעש.

גמרתנו מספרת, כי עד דורו של יהושע בן גמלא, היו מכנסים את התלמידים במסגרת תלמודית החל מגיל שש עשרה או שבע עשרה, ויהושע בן גמלא תיקן שיקמו תלמודי תורה בכל מקום כדי שלא תשתכח תורה מישראל. חז"ל ראו בלימוד התינוקות את קיום העולם, עד שאמרו (שבת, קי"ט ב) "כל עיר שאין בה תינוקות של בית רבן, מחריבין אותה", "שאין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית רבן" (רמב"ם, הלכות תלמוד תורה, פרק ב', הלכה א').

גם מי שאין לו בנים קטנים, חייב להשתתף בהוצאות ה"תלמוד תורה": הרמ"ה (בבא בתרא, פרק ב', סימן נ"ח) מבאר, שתקנת יהושע בן גמלא חייבה את הציבור בכללותו לדאוג לכל ילדי העיר, העניים והעשירים, שילמדו תורה אצל מלמד תינוקות. וכתב בעל "שולחן ערוך הרב" (הלכות תלמוד תורה, פרק א', ס"ג), כי גם אדם שאין לו בנים חייב להשתתף בהוצאות אלו, משום שיהושע בן גמלא הטיל על כל הציבור להשתתף בלימוד התורה של התינוקות, כדי שלא תשתכח תורה מישראל.

האם מן התורה חייב אדם לשכור מלמד לבנו? האחרונים ("קריית ספר" למב"ט, "שולחן ערוך הרב" שם, ועוד) מבארים בדעת הרמב"ם (הלכות תלמוד תורה, פרק א', הלכה ג') כי חובת האב להוציא מעות מכיסו ולשכור מלמד לבנו היא מן התורה. אולם יש הסוברים (הגהות מימוני שם בשם רבינו שמחה, ובשו"ת הרדב"ז חלק ה' סימן קי"ד משמע שביאר כן גם בדעת הרמב"ם, וצ"ע), כי אמנם חובה על אדם ללמד את בנו תורה בעצמו, אך אין מוטלת עליו החובה להוציא מעות מכיסו לשם כך, אם הוא אינו יודע ללמד בעצמו. יהושע בן גמלא הוא שהטיל על כל אב בישראל להוציא מעות עבור לימוד התורה של ילדיו, ואם אין ידו משגת ישא הציבור בהוצאות אלו.

קיום מצוות ברוב עם בדירה פרטית: בטעם דברי גמרתנו הקובעת שלאחר תקנת יהושע בן גמלא, רשאי אדם לפתוח תלמוד תורה בביתו, ואין השכנים רשאים למחות בידו ולסגרו, נחלקו ראשונים (עיין "בית יוסף", חו"מ, סימן קנ"ו). לדעת רש"י ורמב"ן, תקנה זו תקפה לגבי **תלמוד תורה בלבד**, כדי שלא תשתכח תורה מישראל. אולם, אין אדם רשאי לקיים בביתו שאר מצוות הנעשות ברוב עם וגורמות רעש וטרדה לשכנים, משום שלא תקנו חכמים את תקנתם, כי אם על לימוד תורה לתינוקות.

אולם, לדעת רבינו ירוחם, הטור (שם) וראשונים נוספים, לא זו בלבד שאדם רשאי ללמד תורה בביתו, אלא הוא גם רשאי לעסוק בביתו **בכל דבר מצווה**, כגון: תפילה במניין, חלוקת צדקה לרבים וכדומה, ואין שכניו יכולים למחות בידו, וכן פוסק ה"שולחן ערוך" (שם). דבריו של הטור מתבארים באופן נפלא על פי דברי ה"חתם סופר" זצ"ל (בסוגייתנו) שכתב, כי מאז ומקדם, גם טרם תקנת יהושע בן גמלא, רשאי היה אדם לעסוק בביתו בכל דבר מצווה שמוטל על כלל הציבור, ולפיכך, מוהל רשאי למול בביתו, שהרי מצווה על כל ישראל למול תינוק שאביו אינו מל אותו.

מיריות אלו נפגע הקדוש אייזיקל הי"ד ובחור יהודי נוסף שעמד גם הוא על הסיפון הי"ד.

כאשר ביקשו להודיע להורים השכולים, שכבר שיכלו ארבעה ילדים נוספים!!! שבנם היקר נרצח, הוחלט לכתוב להם: "**האנייה** הגיעה בשלום". אם יבינו, ה' ירחם. ואם לאו, מוטב.

דמעות הגיע לייעדו, וההורים השכולים לא העלו על דעתם כי המילים התמימות הללו טומנות בחובן בשורת איוב. כעבור ימים אחדים יצאה הרבנית ע"ה לקנות דגים לכבוד שבת קודש, ולתדהמתה העמוקה נתגלתה לעיניה תמונת בנה על העיתון שבו עטפו את הדגים. מסתבר, שכתב החדשות של עיתון רומני כל שהוא, ראה לנכון לספר לקוראיו שאזרח רומני נרצח על ידי הבריטים.

דמעות כמים שפכה הרבנית על בנה האהוב שחיו נקפדו בעודם באיבם. צערה על בניה הקודמים שנשמתם ניטלה מהם בעודם בקטנותם פרץ והצטרף לכאב הגדול, ונפשה סערה עליה. "שבעה".

לפי ההלכה אין חובה לספר להורים שבנם נפטר. בליבה של הרבנית, שאשה יודעת ספר היתה, גמלה ההחלטה כי לבעלה הדגול היא לא תספר מאומה! אין היא חפצה להפריעו מלימוד התורה ומעבודת הקודש.

שבו ימים ישבה הרבנית ע"ה "שבעה" על בנה מחמדה שנהרג על קידוש ה', ובעלה לא ידע מאומה! היא כלכלה את צעדיה בחכמה ובתבונה, כך שלא יחוש בתכונה מיוחדת כל שהיא.

לאחר חודש ימים, כאשר פשטה הבשורה בכל העיר, חששו מקורבי האדמו"ר שהוא ישמע בחטף את הבשורה מפי אנשים זרים, ורבי העיר, הרב מרדכי שייבר והרב יוסף נפתלי שטרן זצ"ל, נכנסו לבשר לאדמו"ר השכול את הבשורה המרה,

הרה"ח ר' פייביש הרמן שלווה אל הרבנים, הביע פעמים רבות את הרשמים העזים שנחרתו בנפשו מאותו מעמד.

חודש ימים עצרה היא בקרבה את הצער הנורא ולא שיתפה בו את בעלה. דומם, בודדה בצער ובסבל, נשאה הרבנית את זכר בנה הקדוש בליבה ונצרה את פיה. כל זאת, למען מטרה קדושה ונאצלת, לבל תופרע חלילה עבודת הקודש של האדמו"ר.

מוסר השכל נפלא ניתן ללמוד מהמעשה הנדיר הזה. צדקנית זו זכתה להעפיל לדרגות נשגבות בתפקידה כמסייעת ללימוד התורה של בעלה, כמאמר חז"ל (ברכות ז"א) שאחת הזכויות הגדולות השמורות לנשות ישראל, הוא בכך שהן מאפשרות לבעליהן לצאת מהבית וללמוד את תורת ה'.

יהי רצון שלא תמוש התורה מפנינו ומפי זרענו ומפי זרע זרענו עד עולם.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או עובדה מרתקת שניתן ללמוד ממנה מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. תכתובתו: ת.ד. 3446 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

מענה לשון

דף כא/א ואמר רבא: הני תרי מקרי דרדקי, חד גריס ולא דייק, וחד דייק ולא גריס - מותבין ההוא דגריס ולא דייק, שְׁבִשְׁתָּא מְמִילָא נְפָקָא. רב דימי מנהרדעא אמר: מותבין דדייק ולא גריס, שְׁבִשְׁתָּא - כִּיּוֹן דְּעָל עַל.

שְׁבִשְׁתָּא, כִּיּוֹן דְּעָל, עַל - חלק א' בסוגייתנו נחלקו אמוראים בשאלת סדרי העדיפויות במיינוי מלמדי תינוקות:

לדעת רבא, מוטב להעסיק את מי שמלמד בזריזות, גם על חשבון חוסר דיוק מסויים בשלב הראשון, כי כך הילדים יסיפיקו ללמוד הרבה, והטעויות - יתקנו בהמשך הלימוד: "שְׁבִשְׁתָּא [=שיבוש, טעויות השגאיה] מְפִילָא [=מְאִילָה, מעצמה] נְפָקָא [=יוצאת (ממוח התלמיד)]."

על כך חולק רב דימי מנהרדעא, בהתבססו על טבע האדם המתקשה להשתחרר ממה שהורגל אליו, ולכן "שִׁשְׁשָׁתָּא, פִּינָן דְּעָל, עָל" [=השיבוש, כיון שנקנס, נכנס]. כלומר, ברגע שהצליח שיבוש לחדור, ולא עקרו אותו מידי, סופו שישתמש וישאר. לפיכך, מעדיף רב דימי את המלמד הדייק ביותר.

בהמשך הסוגיה מביאים חז"ל מעשה נורא במלמדו של יואב שר הצבא למען דעת עד כמה שינוי קל מן הכתוב עלול להיות משמעותי, ודמו בראשו (!) של מורה שאינו מקפיד שתלמידיו יקראו מבראשית בצורה מדוקדקת חז"ל אף דורשים את הכתוב בירמיה (מח/): "אָרוּר עֹשֶׂה מְלֶאכֶת ה' רָמְיָהוּ" - על מלמד תינוקות שאינו מדייק מספיק. א"כ, מהלך הסוגיה נוטה לדעתו של רב דימי, המדגיש את חשיבותה של הוראת קריאה מדויקת, וזהו אחד השיקולים שעל פיהם הכריעו פוסקי ההלכה כדעתו (טור ושו"ע י"ד רמה, ט).

להלן נעניין בשני פרטים לשוניים בסוגיה זו השייכים לשני תחומים לשוניים:

א. תורת המשמעיים (סמנטיקה בלעז).

ב. תורת הצורות / הַתְּאֵם דְּקְדוּקָא.

ראשית, נדייק במשמעו של הפועל "דַּיִק", המקביל לפועל העברי "מְדַיֵּק". על איזה דיוק מדובר כאן? לכאורה, מדובר בדיוק בקריאה, בהקפדה על היגוי נכון (של האותיות, הניקוד, התעתיק וכו'), כפי שמודגם בטעותו של יואב שארעה באופן הקריאה של "זֶכֶר עמלק". ברם, מלשון רבינו בעל הטורים (שהועתקה לשולחן ערוך שם) משמע שמדובר כאן על דיוק במובן אחר: הדיוק בהבנה נכונה ושלמה של הנלמד. דיוק בתוכן ובמשמעותו של המלים, ולא דיוק בצורת ההיגוי שלהן. וז"ל:

"אם יש כאן שני מלמדים, האחד קורא הרבה ואינו מדקדק עמהם **להבינם** על נכון, והאחד אינו קורא כל כך אלא שמדקדק עמהם להבינם - לוקחין אותו שמדקדק יותר".

מִשְׁנֵה חֲשִׁיבוֹת לְדִיּוֹק בְּקִרְיָתָם הַמְדוּיִיקֵת שֶׁל הַתְּלָמִידִים בְּתַקּוּפָה שְׂקִדְמָה לְכַתִּיבַת סִימְנֵי הַנִּיקוּד וְכוּ"ב (כלומר, עד תקופת הגאונים): כשקריאת המקרא המדויקת נמסרה על פה, עלולה הקריאה הנכונה בתורה להשתכח, ח"ו, אם לא יקפידו המלמדים להעביר בדיוק נמרץ את אופן הקריאה עם כל דקדוקיה ופרטיה, כולל אלו שאינם משנים את המשמעות.

ואכן, הגר"ז, בעל התניא ("שולחן ערוך הרב", הלכות ת"ת, פרק א', הלכה י"א) אחז בה זבוח, ויצא אֶת כָּלֵם: "אם יש כאן שני מלמדים, האחד מדקדק הרבה וישקראו בלי טעות ושיבוש [=היגוי מדוקדק של המלים], **אז** לדקדק להבינם על נכון פירוש המילות - בזמניו שלומדים המקרא עם פירוש המילות - אבל אינו קורא הרבה מפני שמתרשל קצת, והשני קורא הרבה אלא שאינו מדקדק כל כך - מושיבין אותו שמדקדק יותר".

להערות ורעיונות נוספים, ולקבלת תוספות: ת.ד. 3446 ב"ב דוא"ל u-frank@neto.bezeqint.net

כמו כן, רשאי אדם לקיים בית כנסת בביתו, שהרי זו חובת הציבור להכין מקום תפילה ראוי לקהל. ממילא, לא זו בלבד שאין השכנים יכולים למחות בידו, אלא אדרבה, עליהם להודות לו על כך שהוא עוסק בצורכי ציבור.

אולם לפני תקנת יהושע בן גמלא, לא היה אדם רשאי לפתוח בביתו תלמוד תורה לתינוקות, משום שאדם אינו מחוייב ללמד תורה, כי אם את בנו, אך לא ילדים אחרים. ממילא, אין מוטלת על הציבור כל חובה לפתוח תלמוד תורה לכלל בני העיר, אלא על כל אדם לדאוג לבניו הוא. משבא יהושע בן גמלא ותיקן שיפתחו בכל עיר ופולחן תלמוד תורה, הוא הטיל על הציבור לדאוג לכל ילדי העיר. זוהי, איפוא, כוונת גמרתנו, שבעקבות תקנתו של יהושע בן גמלא, רשאי אדם לפתוח תלמוד תורה בביתו, אך כמובן, שאת שאר המצוות המוטלות על הציבור, רשאי אדם לקיים בביתו מאז ומקדם.

בית ספר לבנות בימינו, דינו כתלמוד תורה: בקשר לכך מעניין להוסיף את הוראתו של הגאון רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל, כי בימינו מותר לפתוח גם בית ספר לבנות בדירת מגורים, לאחר שבדורות האחרונים הכריעו חכמי ישראל, שמצווה גדולה לקיים מסגרות חינוכיות לבנות ("שלמת חיים", סימן ע"ה).

הגאון רבי יעקב בלוי שליט"א מציין בספרו "פתחי חושן" (הלכות נזיקין, פרק ט"ו, ס"ק ע"ד), כי למרות שאין לאדם זכות למחות על פתיחת בית כנסת בדירת מגורים בבניין שבו הוא מתגורר, הוא רשאי למחות אם על ידי כך נמנע ממנו השימוש בדירתו, כגון, אם עושים בית כנסת קבוע מתחת לדירתו ובשל כך נאסר עליו להשתמש בשטח שמעליו (עיין "שולחן ערוך", או"ח, סימן קנ"א, סעיף י"ב). שהרי בגמרתנו מבואר, שאין השכן רשאי למחות על חוסר נוחות שנגרמת לו מדבר המצווה, אך אין רשות למנוע ממנו את השימוש בדירתו.

דף כב/ב הנהו תאלי

בדיחותיהם של קצבי בית המטבחים

על שולחנו של בעל התשב"ץ הועלה דין תורה שהתנהל בין יהודי תלמיד חכם לבין הנהלת הקהילה אשר בה התגורר. פרנסי הקהילה רכשו חורבה בסמיכות לביתו של אותו תלמיד חכם, וביקשו להקים שם בית מטבחים. אך הוא ניסה למנוע מהם לממש את יוזמתם, ולשם כך הוא העלה שש טענות שונות להוכחת צדקתו. בין הדברים טען הת"ח, כי בדיחותיהם של הקצבים יטרידו אותו מלימודו וגם קול ההמון שיבוא לרכוש בשר ופעמים שיתאונן על גובה המחיר או על טיב הבשר יטרידוהו משלוותו. על תגובת פרנסי הקהילה שהבטיחו להסות את ההמון לבל ירים את קולו בבית המטבחים, הוא ענה במרירות: "**הרי בבית הכנסת בשעת קריאת התורה** לא יכולנו בזה, כל שכן בבית הטבחים..."

בעל התשב"ץ ("שו"ת ח"ד ט"א סימן נ"ו) דן באריכות בכל טענותיו של התלמיד חכם. לא נוכל להתייחס כאן לכל דבריו, אך נציין את הוכחת התשב"ץ מדברי סוגיינתנו, כי צודק הוא בטענתו לגבי הפרעה שתיגרם לו מבדיחות הקצבים, כלהלן.

ג' סוגי נזקים: סוגיינתנו עוסקת בהלכות שכנים, אשר אחד מהם משתמש בביתו באופן שגורם נזק או הפרעה לשאר השכנים, ודנה באלה מקרים רשאים השכנים למנוע זאת ממנו, ומתי זכותו להשתמש בחצרו כרצונו. בנושא זה מגדירה הגמרא שלש דרגות של הפרעות ונזקים: א. סוגי נזקים שאי אפשר למנוע מן השכן לעשותם. ב. סוגי נזקים שאפשר לעצור בידו מעשייתם, אך אם לא מיחו בידו, אי אפשר לאחר מכן למנוע ממנו לעשותם, משום שכבר מחלו לו. ג. נזקים חמורים ביותר, שגם לאחר מספר שנות שימוש של השכן אפשר לתבוע ממנו שיפסיק להזיק לאלתר.

בקשר לכך מבואר בסוגיינתנו, שאדם רשאי לתבוע משכנו לסלק מפגע מסויים שנוצר על ידו, ואשר גורם לו נזק גדול, אף אם השכן החזיק בו זמן רב, ולמרות שרוב בני האדם אינם רגישים כל כך למפגע זה (רשב"א). כך, מספרת הגמרא, שלידי ביתו של רב יוסף התגוררו בני אדם אשר עסקו בהקזת דם ופעילותם ציערה את רב יוסף, משום שהעורבים חגו בשכונתו ללא הרף, בתורם אחר הדם הטרי תוך כדי קרקורים עזים, ולא עוד, אלא שמידי פעם היו סועדים את לבם בתמרים שגדלו על עצי הדקל שלו, ורב יוסף, שאנין דעת היה, סבל גם בעת שאכל את התמרים מחמת ידיעתו, שבתמרים אלו ניקרו עורבים כשמקורם נוטף דם (עיין רמב"ם, הלכות שכנים, פרק י"א, ובשו"ת "אגרות משה", חו"מ, חלק ב', סימן י"ח), ואכן, רב יוסף הורה להם להפסיק את מלאכתם בסמיכות לביתו.

לפיכך, כתב בעל התשב"ץ, כי למרות שיתכן שיש אנשים אשר ייהנו למשמע בדיחותיהם של הקצבים, אותו תלמיד חכם ודאי נאמן הוא לומר שהדבר מטרידו משלוותו ומפריע לו ללמוד עד כדי כך שהדבר נחשב לנזק חמור שעל שכניו להמנע ממנו.

פנינים

דף כ/ב איני יכול לישן מקול הנכנסין

מי הקים בית יולדות במצרים?

סוגיינתנו מבארת כי אדם רשאי למחות בשכנו לבל יפתח בביתו קליניקה לרפואה או להקזת דם, משום שהדבר עלול להפריעו. ה"חתם סופר" בסוגיינתנו כותב, כי בדרך הדרוש ניתן לפרש על פי זה את הפסוק (שמות א/כא) "ויהי כי יראו המיילדות את האלוקים ויעש להם בתים". המיילדות ביקשו להתחמק מגזירת פרעה ולשם כך הן טענו כי שכניהם מתנגדים לעיסוקן, משום שקרובי היולדות הבאים להזעיק את המיילדות לעיתים תכופות, מטרידים אותם משלוותם... או אז, "ויעש להם בתים". פרעה התחכם ופתח להן בית רפואה במקום שאינו מוקף שכנים...

דף כא/א סך מקרי דרדקי

לית מילתא דלא רמיזא באורייתא

בכל עיר אשר מתגוררים בה עשרים וחמשה ילדים, חובת הציבור לשכור עבורם מלמד תינוקות שילמדם תורה, כך מבואר בסוגיינתנו.

אדם בעל עצבים רגישים, רשאי לדרוש משכניו לכל יזיזו כיסאות? האם מעתה רשאי שכן בעל עצבים רגישים לכפות על שכניו דממה מוחלטת, בטענה שהזזת כסאות בדירתם מוציאה אותו מדעתו? ובכן, באחת הערים בארצנו הקדושה, התגורר אדם שכל רעש, ולו הקטן ביותר, טרד את מנוחתו. רגישותו היתרה הפרה את שלווה חיי המשפחה שהתגוררה בדירה שמעליו, מאחר שהזזת כסא גררה בעקבותיה ביקור זועם של השכן. בלילות נגזרה דממה מוחלטת על בני המשפחה, שחששו מתגובותיו החריפות, ולא נתקררה דעתו עד אשר הוא התייצב בבית דין ותבע מן הדיינים להבהיר לשכניו את גבולות המותר והאסור.

בית הדין הבהיר לשכן הזועם, שהגיע מצוייד בטענות רבות מתוך סוגייתנו, שעליו לדעת כי כל האמור בסוגייתנו לגבי נזקי רעש, עשן וכדומה, מתייחס לגבי אדם אשר משתמש בדירתו לצרכים, אשר אינם כלולים בשימושה הרגיל של דירת מגורים, כגון, פתיחת חנות בבית, או הקמת מפעל ייצור בדירת מגורים. אולם רשאי אדם להשתמש בביתו בצורה סבירה ואין אחרים רשאים למנעו מכך, משום שזוהי ייעודה של דירת מגורים, לגור ולחיות בה ולא לעמוד בה כנציב מלח. בית הדין סיים את דבריו, כי מדרכי המוסר והנועם ישתדלו השכנים להמעיט זה מצערו של זה.

דף כב/ב הנהו תאלי

עישון סיגריות במקומות ציבוריים

בעשרות השנים האחרונות החלה דעת הקהל להתעורר ולשים לב לעובדה, שעישון סיגריות הינו אחד הגורמים העיקריים לתמותת בני אנוש בקיצור ימים ושנים. עקב כך בכל רחבי העולם הוצאו צווים שנועדו להזהיר, להתריע ולהרחיק ממפגע זה. הגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל (ש"ת "אגרות משה", חו"מ, חלק ב', סימן י"ח) נשאל על ידי לומדי בית מדרש מסויים, אם הם רשאים לדרוש מחבריהם המעשנים לבל יעשנו בבית המדרש, והוא השיב בצורה נחרצת כי גם אם לא היה ברור שהעישון מזיק לבריאות היו הם רשאים לדרוש זאת, שהרי מבואר בסוגייתנו שאין לקיים מפגע הגורם צער רב לזולת [גם ברשות הרבים ובמקומות ציבוריים, קונטרס "חזה התנופה" לתלמיד הרא"ש בסוף שו"ת "חיים שאל" להחיד"א, הובא בשו"ת "ציץ אליעזר", חלק ט"ו, סימן ל"ט].

"חזקה" על עישון בבית מדרש: בסוגייתנו מבואר כי ישנם סוגי נזקים שרשאי אדם למנוע את רעהו מעשייתם. אולם, אם במשך תקופה מסויימת הוא לא מנע ממנו את עשייתם, הרי זו ראייה לכך שמחל לחבירו והסכים לנזק זה. כיצד אם כן נפסוק לגבי המקומות אשר בהם היה נהוג לעשן במשך שנים רבות? הרי, לכאורה, יכולים המעשנים לטעון, כי במקום זה יש להם "חזקה" לעשן ואין מי שיוכל למנעם מכך.

הגאון רבי אליעזר יהודה ולדנברג זצ"ל (שם), דן באופן מרתק בסוגיה זו וכתב, כי מאחר שמפגע עשן הסיגריות מורכב משני חלקים שונים, יש בני אדם, שללא כל קשר לנושא הבריאותי, סובלים קשות מעשן הסיגריות, וכן נזקו של כל עשן חמור, כמבואר בסוגייתנו, שגם לאחר מספר שנות הבלגה רשאי שכן להודיע לשכנו להפסיק את הפחת העשן בדירתו (שו"ת הרשב"א, חלק ג', סימן קס"ב) - רשאים לומדי בית המדרש לתבוע את הפסקת העישון.

לכאורה, הכל ברור ויפה. אלא, שנחלקו הפוסקים, אם גם עשן שאינו יוצא באופן קבוע מדירת השכן, כי אם לעיתים, נחשב נזק שאין הדעת סובלתו ("שולחן ערוך" והרמ"א חו"מ סימן קנ"ה סעיף ל"ז ושם בש"ך וברעק"א המובא בפ"ת שם). לדעת הרמ"א, אם העשן עולה לפרקים בלבד, אין השכנים יכולים למחות בו, ולכאורה, לדעת הרמ"א לא ניתן למחות במעשן, משום שעשנו אינו עולה מפיו ללא הרף.

אלא, שבספר "חושן אהרן" (על חו"מ שם) מבאר, כי כאשר העשן גורם לנזק ממשי, הוא נחשב לגורם מפריע מדרגה ראשונה גם אם הוא עולה לפרקים בלבד, וזכות השכנים למנוע את השכן בעל העשן מהמשך מעשיו. לפיכך, מאחר שבדורות האחרונים הוכח, כי עשן סיגריות מזיק לבריאות, אין ממש בטענת המעשן. בנוסף לכך, הוא מציין, כי גם אם אכן נחלקו הפוסקים אם עשן שאינו קבוע נחשב לנזק חמור, כבר כתב בעל "נתיבות המשפט" (שם, ס"ק ז'), כי בנזק אשר נחלקו הפוסקים לגביו אם מותר לעשותו, אסור להזיק מחמת הספק, ועל הרוצה לעשן להביא ראייה לדעת הפוסקים שעשן שאינו קבוע אינו נחשב נזק חמור.

עישון ללא הפסקה: מלבד זאת, מציין הגר"י ולדנברג זצ"ל, כי אין לקבל את טענת המעשן, שמאחר שאינו מעשן ברציפות כל הזמן, אין זה נחשב כנזק קבוע, שכן, אמנם הוא עצמו אינו מעשן כל הזמן, אך אם יתירו לאנשים לעשן במקום ציבורי, יהא המקום אפוף בעשן כל המעשנים במשך היממה כולה, וממילא נחשב הדבר לנזק רצוף וקבוע...

המהרש"א בסוגייתנו מעיר כי בפסוק (במדבר, ו/כג) "כה תברכו את בני ישראל אמור להם" אנו מוצאים רמז נאה להלכה זו. "כה" בגימטריה 25. כלומר, כאשר ילדי ישראל התברכו ומספרם הוא 25, אזי, "אמור להם", יש לשכור עבורם מלמד שילמדם תורה.

לעילוי נשמת
הר"ר **אברהם גולדפישר** ז"ל
ב"ר יהודה זינדל מרדכי הלוי ז"ל נלב"ע י"ט באלול תשמ"ד
וזוגתו מרת **אידל (עדינה) גולדפישר** ע"ה
ב"ר נתן מרדכי ויסלר ז"ל נלב"ע י"ד מרחשוון תשס"ג
תנצב"ה
הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **שמואל מאיר וויזננפלד** ז"ל
shmuel meyer wizenfeld
ב"ר יצחק ז"ל נלב"ע כ"א באלול תשנ"ח
תנצב"ה
הנוצח ע"י Teh reischer Family ארה"ב

לעילוי נשמת
מרת **אסתר לאה פרידברג** ע"ה
ב"ר שמעון הכהן ז"ל נלב"ע י"ח אלול תשל"ח
תנצב"ה
הנוצח ע"י בנה ידידינו
הר"ר **דב יצחק פרידברג** ומשפ' שיחיו אנטוורפן

לעילוי נשמת
הר"ר **רפאל רפאלי** ז"ל
ב"ר ניסן יהודה לייב ז"ל
נלב"ע כ"ב באלול תשכ"ב
תנצב"ה
הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **יוסף גלדצהלר** ז"ל
ב"ר יהודה לייב ז"ל נלב"ע י"ט באלול תשל"ד
תנצב"ה
הנוצח ע"י בנו הר"ר **לוסיאן גלדצהלר**
ומשפחתו שיחיו

לעילוי נשמת
הר"ר **יחזקאל מונדרר** ז"ל
ב"ר אברהם ז"ל
נלב"ע כ"ב באלול תשנ"ג
תנצב"ה
הנוצח ע"י המשפחה שיחיו

העלון יוצא לאור ע"י מאורות הדף היומי

משרד ראשי: רח' ווגמן 1 (פינת התם סופר 5) P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL טל: 03-5775333 פקס: 03-7601020 אימייל: meorot@meorot.co.il	Main Office: Wagman street 1 P. O. B. 471 Bnei-Brak ISRAEL tel: +972-3-5775333 Fax: +972-3-7601020 E-mail: meorot@meorot.co.il
---	--

לתרומות והנצחות טל: 03-5775307 מוקד ההזמנות 1-700-500-151